

REVIDERAD 2017

8 Värdering och syntes av studier utförda med kvalitativ analysmetodik

Det är vanligt att undersökningar av till exempel en persons livskvalitet görs med kvantitativa metoder i form av olika skattningsformulär. Om man vill skapa en djupare förståelse för en persons subjektiva upplevelse av till exempel livskvalitet, personers individuella upplevelser, erfarenheter, uppfattningar och handlingar kan det vara mer relevant att undersöka detta med kvalitativa forskningsmetoder. Detta för att förstå sammanhanget från personens synvinkel. En viss överlappning av beskrivningarna kan ske eftersom frågorna som används i skattningsformulären vanligen är baserade på kvalitativ metodik i form av analys av till exempel intervjuer, men i huvudsak tillkommer helt ny information. I detta fall kompletterar alltså metoderna varandra.

Ett exempel är en dansk HTA¹-rapport om uppföljning av patienter med cancer i vilken studier utförda med såväl kvantitativ som kvalitativ metodik utvärderades [1]. Studierna utförda med kvalitativ metodik visade att patienter som behandlats för cancer tycker att kontroller bidrar till livskvalitet genom att ge trygghet, bekräftelse och lättnad om undersökningen var utan anmärkning. De kvantitativa studierna med skattningsskalor visade ingen skillnad mellan patienter som fått uppföljning jämfört med patienter som inte fått det. De kvalitativa studierna fångade alltså upp information ”mellan” frågorna i skattningsformulären.

¹ HTA står för ”Health Technology Assessment”, det vill säga utvärdering av metoder inom hälso- och sjukvård.

SBU utvärderar metoder och insatser inom hälso- och sjukvården och socialtjänst. Som en del av detta granskas även hur patienten/brukaren eller patientens/brukarens anhöriga upplever olika aspekter inom vården eller omsorgen, som erfarenheter av olika insatser eller behandlingar, eller av att leva med olika tillstånd. Detta kapitel fokuserar därför på kvalitativ forskning i förhållande till patient- och brukarupplevelser.

Kvalitativ forskning innebär någon form av forskning vars resultat inte är produkter av statistiska processer eller andra kvantitativa ansatser. Den erbjuder insikt i sociala, emotionella och experimentella fenomen. Syftet är att få en uppfattning, att nå en förståelse, att utforska särdrag i olika miljöer och kulturer samt att förstå relationen mellan olika processer. Kännetecknande för kvalitativ forskningsmetodik är också att forskaren ofta själv är ett redskap för datainsamling. De flesta kvalitativa studier fokuserar på en företeelse, eller ett litet antal företeelser. Studierna tillför en detaljrik och djup kunskap, som kan ge en ökad förståelse för fenomen ur ett perspektiv som kvantitativa fynd inte kan fånga. För mer information om skillnaderna mellan kvantitativ och kvalitativ forskning, se Tabell 8.1.

Tabell 8.1
Jämförelse
av kvantitativ
och kvalitativ
forskning [2].

	Kvantitativ forskning	Kvalitativ forskning
Vad är verklighet?	<ul style="list-style-type: none"> • Verkligheten existerar oberoende av människors tro och tolkningar och kan mätas direkt (positivism) 	<ul style="list-style-type: none"> • Det finns en oberoende verklighet men den kan bara bli tillgänglig via mänsklig tolkning, vilket leder till flera perspektiv (interpretivism) • En del kvalitativa forskare hävdar att det inte finns någon oberoende verklighet, bara individuella eller delade sociala konstruktioner
Förhållandet mellan forskaren och deltagaren	<ul style="list-style-type: none"> • Forskaren påverkar ej data från deltagaren. Objektiv forskning utan värderingars inverkan anses vara möjlig 	<ul style="list-style-type: none"> • Även om forskaren ämnar vara så neutral som möjligt, är det ofrånkomligt att forskaren och deltagaren påverkar varandra. Dataanalysen formas av forskarens värderingar och en objektiv forskning fri från värderingar är inte möjlig
Kunskapens förvärvande	<ul style="list-style-type: none"> • Mestadels genom deduktion 	<ul style="list-style-type: none"> • Induktion och deduktion sker under flera steg av forskningsprocessen
Frågeställningar	<ul style="list-style-type: none"> • Hur mycket? • Hur många? • Finns det en statistisk skillnad mellan...? • Finns det en korrelation? • Vilka är de starkaste prediktorerna för...? 	<ul style="list-style-type: none"> • Vad? • Hur? • Varför?
Ansats	<ul style="list-style-type: none"> • Reduktionistisk • Studiedesignen bestäms i förväg • Förståelse för ett fenomen från forskarens perspektiv • Fokus på objektiv mätning 	<ul style="list-style-type: none"> • Holistisk • Studiedesignen kan vara flexibel för att möjliggöra fortsatta utforskningar av idéer som kommer upp • Förståelse för ett fenomen från deltagarens perspektiv • Fokus på subjektiv mening, förståelse och process

Tabellen fortsätter på nästa sida

Tabell 8.1
fortsättning

	Kvantitativ forskning	Kvalitativ forskning
Sammanhang (kontext)	<ul style="list-style-type: none"> • Vikten av sammanhanget varierar men kontextuella faktorer är ofta eliminerade i kontrollerade experimentella studier 	<ul style="list-style-type: none"> • Sammanhanget är viktigt i forandet av mening och förklaringar • Forskningen äger rum i naturliga miljöer
Forskningsinstrument	<ul style="list-style-type: none"> • Validerat instrument, mått, skattningsskala eller enkät 	<ul style="list-style-type: none"> • Forskaren är det primära forskningsinstrumentet
Urval	<ul style="list-style-type: none"> • Randomiserat urval eller sannolikhetsurval • Representativ population • Förbestämt på basen av poweruträkning 	<ul style="list-style-type: none"> • Strategiskt eller teoretiskt urval • Avspeglar populationens mångfald • Tillräckligt flexibel för att kunna drivas av framkommen teori • Urvalets storlek bestäms i idealfallet av datamättnad
Data	<ul style="list-style-type: none"> • Siffror 	<ul style="list-style-type: none"> • Ord och bilder
Analys	<ul style="list-style-type: none"> • Statistisk analys • Analysenheter är variabler • Analysen sker efter datainsamlingen 	<ul style="list-style-type: none"> • Icke-statistisk analys • Analysenheter är teman • Analysen och datainsamlingen kan ske samtidigt
Utfall	<ul style="list-style-type: none"> • Deskriptiv statistik • Statistisk evidens för korrelation/skillnader mellan grupper • Förutsägelse av den oberoende variabelns effekt på den beroende variabeln 	<ul style="list-style-type: none"> • Detaljerad beskrivning • Klassificering • Typologier • Förståelse
Generaliserbarhet/ överförbarhet	<ul style="list-style-type: none"> • Probabilistisk • Inferentiell 	<ul style="list-style-type: none"> • Representativ • Inferentiell • Teoretisk

Kvalitativ forskning kan användas för att undersöka personers uppfattningar, erfarenheter och upplevelser i relation till ett visst fenomen. Den är även värdefull då man försöker förstå vilka faktorer som inverkar på systemförändringar samt på personers benägenhet att förändra sig. Den gemensamma nämnaren för kvalitativ forskning är att forskaren söker en förståelse och vill skapa en allmängiltig bild av det som undersöks, och ibland generera teori.

Ett forskningsfält som har utvecklats under de senaste decennierna är forskning om hur organisation påverkar verksamheter. Organisationsforskningen har blivit allt viktigare eftersom olika aktörer har insett att frågor kring hur vård och omsorg organiseras, styrs och implementeras kan påverka hur framgångsrikt en metod införs och används.

Forskningsresultatens användbarhet

När man gör en systematisk översikt måste man i förväg bestämma hur forskningsresultaten ska användas. Beslutet påverkar arbetsprocessen, speciellt med tanke på syntes. Nedan följer exempel på hur man kan använda sig av kvalitativa forskningsresultat.

Ett icke-systematiskt tillvägagångssätt för att använda sig av kvalitativa forskningsresultat är att i diskussionen använda fynden från en eller flera kvalitativa studier för att tolka och stödja resultaten från kvantitativa studier. Detta för att öka förståelsen, eller för att placera de kvantitativa resultaten i ett sammanhang.

Ett annat alternativ är en formell syntes av de kvalitativa fynden. Några år efter att kvantitativ metaanalys etablerats som en metod inom samhällsvetenskaplig forskning presenterades en motsvarande metod för kvalitativ syntes. Upphovsmännen, Noblit och Hare, benämnde denna syntesmetod för metaetnografi. Under åren som gått har olika syntesmetoder med varierande benämningar presenterats, men grundtanken är ofta densamma, det vill säga att en översikt görs av de kvalitativa fynden, enskilt eller vid sidan av den kvantitativa syntesen [3]. Den kvalitativa syntesen används för att tolka resultaten av den kvantitativa syntesen, eller för att besvara frågeställningar som den kvantitativa analysen inte ger svar på [4]. Denna syntes liknar GRADE-systemet som används för kvantitativa studier i och med att data från olika studier syntetiseras per effektmått (Kapitel 10). För exempel på kvalitativ syntes, se avsnittet ”Syntes” i detta kapitel.

Bland de internationella HTA-organisationerna har intresset för att utvärdera kvalitativ forskning ökat efter att man insett att HTA inte alltid enbart handlar om effekt. HTA rör även aspekter kring varför och hur åtgärder fungerar, etiska dilemman, hur patienter och allmänheten relaterar till en given metod, samt vilka krav en åtgärd ställer i termer av kunskap och färdighet för fackmän och organisationer. Genom att göra en syntes av kvalitativa studier i samband med HTA kan man erbjuda beslutsfattare det bästa möjliga evidensbaserade underlaget för att exempelvis kunna bedöma patient- och brukaraspekter kring införandet av en insats eller metod. Detta gäller givetvis även för utvärderingar inom socialtjänstområdet. Underlaget kan också utgöra ett stöd för olika prioriteringsgrupper på både lokal, regional och nationell nivå. Även påbörjandet av nya, kostsamma och obehövliga studier kan undvikas, det vill säga man undviker att göra fler primärstudier där evidens redan finns. På så sätt kan man även undvika att störa exempelvis väldigt sjuka patienter med intervjuer, observationer eller enkäter [5].

Forskningsresultatens överförbarhet

Den kvalitativa forskningsmetoden har kritiserats för att vara alltför beroende av sammanhanget, för att inte ha tillräckligt många deltagare samt för att inte producera överförbara eller generaliserbara resultat. Men generaliserbarhet eller överförbarhet kan ha två dimensioner. Å ena sidan behövs kvantitativa studier baserade på ett stort urval för att kunna dra slutsatser kring hur mycket, hur ofta, hur många etcetera. Å andra sidan behövs mer djupgående studier som baseras på ingående undersökningar och analyser för att identifiera ett fenomen. Inom kvalitativ metod används även begreppet transferabilitet. Transferabilitet avser resultatens överförbarhet och har också definierats som likhet mellan olika sammanhang. Det finns flera olika utgångspunkter för hur man kan se på överförbarhet av kvalitativa forskningsresultat.

I en artikel av Larsson presenteras följande resonemang kring överförbarhet av studieresultat [6]. I ett första resonemang hävdas att det inte finns något behov av att överföra resultaten från en ideografisk studie (om begrepp) eftersom de är baserade på logiken att de utgör en unik del, som tillsammans med andra bidrar till en helhet. Om fokus ligger på ”negativa” fall som urholkar den etablerade sanningen, är det inte meningsfullt att överföra studieresultaten, eftersom universalitet då inte råder. Dessa två resonemang medför dock inte att dessa studier inte skulle vara meningsfulla i sin egen rätt.

Man kan dock öka potentialen för överförbarhet genom att i studien inkludera så varierande fall av samma fenomen som möjligt. Detta resonemang innebär att man inte kan överföra resultaten från ett specifikt fall eller kategori, utan från en mängd av fall. Variationen i studien förväntas då också existera i andra relevanta situationer som man vill överföra resultaten till. Detta resonemang för överförbarhet är inte tillämpligt på studier med för få deltagare, exempelvis små intervjustudier.

Ett annat resonemang fokuserar på sammanhang och på likheten mellan dessa. Fokus måste då ligga på vad som är empiriskt känt istället för teoretiska antaganden. Eftersom man måste bedöma likheten mellan sammanhanget empiriskt i efterhand, ska man bedöma när det faktiskt föreligger en likhet mellan olika sammanhang. Detta förutsätter också att det är sammanhanget som bestämmer ett fenomen eller mönster.

Det sista resonemanget bygger på att kvalitativ forskning ofta producerar tolkningar, teoretiska begrepp eller beskrivningar, alltså mönster eller konfigurationer som kan kännas igen i den empiriska världen. Detta kan ses som en slags överförbarhet, mönstret som kommuniceras känns igen i nya fall. Här resoneras man att överförbarhet kan nås när någon kan förstå olika situationer, processer eller fenomen med hjälp av de tolkningar som gjorts inom forskningen. Svårigheten med detta resonemang är att det bygger på att sammanhanget är baserat på individens tolkningar och ett underliggande antagande kring homogenitet inom ett specifikt sammanhang [6].

Sammanfattningsvis kan man konstatera att den kvalitativa forskningen ofta är beroende av sammanhanget och att läsaren därför noggrant måste fundera över studieresultatens överförbarhet till andra sociokulturella omgivningar. Även om det i studien ska ingå ett resonemang om i vilken utsträckning studieresultaten är överförbara och i linje med tidigare publicerad litteratur, ligger det hos läsaren att bedöma resultatens överförbarhet. Något som underlättar denna bedömning är om man i studien har diskuterat hur resultaten för fram en teoretisk förståelse som är relevant för flera olika situationer. Till exempel kan en studie som undersökt patienters preferenser inom palliativ vård bidra med teorier om etik och humanitet inom hälso- och sjukvården, och på så sätt vara relevant för andra kliniska sammanhang. Överförbarheten har dock alltid begränsningar. Därför är urvalsstrategin en viktig förutsättning som bidrar till att läsaren kan bestämma var gränserna går för hur överförbara forskningsresultaten är. Detta gäller för all forskning, såväl den som genomförs med kvantitativ metod som den som genomförs med kvalitativ metod [7,8].

Allmänt om studier med kvalitativ metod

Även om det finns egenskaper mellan olika kvalitativa forskningsansatser som är identiska, innefattar kvalitativ forskningsmetodik en mängd olika tillvägagångssätt för utförande av studier. Dessa olika ansatser bottenar i olika kunskapsområden inom filosofi (fenomenologi, hermeneutik), antropologi (etnografi) och sociologi (grounded theory). Val av metod bestäms av studiens syfte, och den valda metoden tillför på så sätt forskningen ett grundläggande ramverk för formulering av frågeställning, datainsamling, analys och tolkning [9].

Tabell 8.2
Exempel på kvalitativa forskningsansatser. Läs mer om dessa i Bilaga 11.

Ansats	Beskrivning	Exempel på studie inom hälso- och sjukvården	Exempel på studie inom socialtjänst
Grounded theory	Grounded theory används framför allt för att utveckla teorier om människors beteenden genom att analysera kvalitativa data. Metoden innebär att man både formulerar hypoteser utifrån specifik information, och att man drar specifika slutsatser utifrån hypoteser	En studie i två delar om psykologiska effekter av: 1) hel tandlöshet 2) rehabilitering i form av fasta tandersättningar (implantatbroar). Syftet var att kartlägga hur man anpassar livet vid hel tandlöshet, hur man lever med avtagbara proteser och hur fasta tandersättningar påverkar livet i jämförelse med de avtagbara. Författarna lyfter fram tre kategorier: "att bli en avvikande person", "att bli en osäker person", och efter behandlingen "att bli den person jag en gång var". Dessa bildar huvudkategorin "ändring av självbilden" [10]	Djupintervjuer gjordes med 28 hemlösa ungdomar i åldern 18 till 24 år, varav 20 var män och 8 var kvinnor Syftet var att studera mångfalden i familjemiljöegenskaper och berättelser om missbruk bland hemlösa unga vuxna Studiens fynd kan delas in enligt följande: "misshandel inom familjen", "misshandel av vårdnadsgivaren", "att bli avvisad" och "avståndstagande vårdnadsgivare" [11]
Fenomenologi	Fenomenologi är enligt Edmund Husserl (1859–1938) både teori och metod, dvs. ett vetenskapsteoretiskt perspektiv och en metodansats (med flera varianter). Fenomenologi handlar om hur vi ger fenomen de betydelser de får, hur de framträder för vårt medvetande och hur våra upplevelser av dessa påverkar vårt sätt att förstå världen (livsvärld)	Sjukgymnaster arbetar med kroppen som bas. Det övergripande syftet med studien var att utveckla en djupare förståelse för hur sjukgymnasten utifrån detta kan hjälpa människor med svårdefinierbara smärt- och stressproblem att återfå sin förlorade hemmastaddhet i sin kropp [12]	Syftet med studien var att utforska och beskriva erfarenheter hos sjuksköterskor av dödsfall vid ett långtidsboende för äldre Semi-strukturerade intervjuer hölls med sju sjuksköterskor. Författarna fann följande huvudteman: "livets sista resa", "familj" och "professionell vårdgivare" [13]

Tabellen fortsätter på nästa sida

Tabell 8.2
fortsättning

Ansats	Beskrivning	Exempel på studie inom hälso- och sjukvården	Exempel på studie inom socialtjänst
Fenomenografi	Fenomenografisk metod har utvecklats inom pedagogisk forskning. Fenomenografi kan definieras som läran om de kvalitativt olika sätt på vilka människor uppfattar aspekter av sin omgivning. Det främsta syftet är att urskilja olika aspekter av fenomenet. Inom fenomenografin är det viktigt att skilja på "hur något är" och "hur något uppfattas vara". Den vanligaste datainsamlingsmetoden är intervjuer	Syftet med studien var att undersöka hur sjuksköterskor i arbetsledande ställning uppfattar munhälsa i allmänhet och vårdtagares munhälsa i synnerhet [12]	Denna empiriska studie utforskar och beskriver variationen i hur evidensbaserad praktik uppfattas inom socialtjänst. Fjorton semi-strukturerade intervjuer utfördes med politiker, chefer och verksamhetsledare vid tre socialtjänstkontor i Sverige De huvudsakliga fynden om hur evidensbaserad praktik uppfattas är följande kategorier: 1) fragmenterat, 2) diskursivt, 3) instrumentellt, 4) mångfacetterat och 5) kritiskt [14]
Fenomenologisk hermeneutik	Fenomenologisk hermeneutik fokuserar på tolkning av text, t.ex. intervjuer. Det som tolkas är inte erfarenheter i sig, utan den text som utgörs av de i intervjuerna konstruerade berättelserna. Forskaren strukturerar om texten för att hitta innebörder som ligger under ytan. Delar som har beröringspunkter med varandra förs ihop till större enheter. Intresset riktas mot levda erfarenheter, inte mot personen. Ansatsen bygger på följande metodsteg: narrativa intervjuer, naiv läsning och strukturanalyser	En studie gjordes för att utforska beslutsprocesser vid äggdonationer. Syftet var att undersöka både kvinnors incitament för att donera ägg och deras erfarenheter av att vara potentiella äggdonatorer. Studien använde sig av tolkade intervjuer som datainsamlingsmetod. Intervjumetoden valdes för att uppmuntra kvinnorna att ge uttryck för sina intryck direkt efter första konsultationen, före det att kvinnorna hade tid att processera sina intryck [15]	Med hjälp av ostrukturerade intervjuer undersöktes hur tio fosterföräldrar från landsbygden i nordöstra USA upplevde att det var att ta hand om fosterbarn med speciella hälso- och sjukvårdsbehov Följande teman identifierades: 1) tillgänglighet till hälso- och sjukvård, 2) överväldigad och oförberedd, 3) beslutsfattande, 4) känna sig isolerad samt 5) känna sig stigmatiserad [16]

Tabellen fortsätter på nästa sida

Tabell 8.2
fortsättning

Ansats	Beskrivning	Exempel på studie inom hälso- och sjukvården	Exempel på studie inom socialtjänst
Etnografi	Det kritiska antagandet som styr etnografisk forskning är att varje grupp av människor som är tillsammans under en tidsperiod kommer att utveckla en kultur. Etnografisk forskning fokuserar på den kultur personer lever i. Den primära metoden inom etnografin är observation (vanligen deltagande observation)	Forskaren studerade patienter som för första gången drabbats av mental sjukdom för att undersöka hur deras livssituation påverkades. Detta gjordes genom att uppleva och identifiera processer inom mentalvården i Köpenhamn [17]	Syftet med studien var att utforska vardagsarbetet, som utförs av så kallade "case managers" med fokus på deras erfarenheter. Datainsamlingen gjordes med hjälp av deltagande observation med fältanteckningar, samt gruppintervjuer och individuella intervjuer med nio "case managers" Ett övergripande tema identifierades: rådande yrkesidentitet utmanas. Det fanns tre underteman: 1) anpassa sig till bekant arbete i en obekant roll, 2) strävan efter att förbättra ett hälsosystem genom en ny roll, 3) förtroende är vitalt för att kunna representera den äldre [18]
Hermeneutik	Hermeneutik handlar om tolkning och förståelse. I en empirisk studie är det viktigaste analysredskapet just tolkning. Tolkningar presenteras inte som sanningar mellan orsak och verkan, utan som nya och förhoppningsvis givande sätt att förstå känsloreaktioner, motiv för handlingar, tankemönster och andra meningsskapande mänskliga aktiviteter	En hermeneutisk ansats kan vara lämplig för att studera en fråga av existentiell art. I det här exemplet undersökte forskaren hur det är att vara beroende av omvårdnad vid en akutmottagning. Forskaren intervjuade elva patienter och fyra närstående [12]	Syftet med denna norska studie var att få en ökad förståelse för typ och kvalitet i förhållandena mellan personer med demens, vårdgivare i hemmet och yrkesverksamma vårdare, samt hur dessa förhållanden påverkar personer med demens och deras möjlighet att vara person i betydelsen självständig person med individuella mänskliga egenskaper Studien baserades på tio fall. En semi-strukturerad intervjuguide användes vid intervjuer med familjemedlemmar som agerade vårdare i hemmet samt med de yrkesverksamma vårdarna. Fältanteckningar togs efter deltagandeobservation av interaktionen mellan personer med demens och yrkesverksamma vårdgivare under morgonrutiner eller aktiviteter på ett dagvårdscenter [19]

Tabellen fortsätter på nästa sida

Tabell 8.2
fortsättning

Ansats	Beskrivning	Exempel på studie inom hälso- och sjukvården	Exempel på studie inom socialtjänst
Kvalitativ innehålls-analys	Innehållsanalys innebär vanligen att forskaren genom upprepad läsning av en text identifierar meningsenheter som sedan kodas. Dessa sorteras sedan i kategorier genom att meningsenheternas likheter och skillnader jämförs. Inget material får exkluderas för att det saknas lämplig kategori. Inget material får heller falla mellan två kategorier, eller passa in i mer än en kategori	I en studie vars syfte var att belysa upplevelser av ensamhet bland de allra äldsta intervjuades 30 personer mellan 85 och 103 år. Eftersom upplevelsen av ensamhet kan variera från individ till individ, och eftersom kvalitativ innehållsanalys används för att identifiera likheter och skillnader i en text ansågs ansatsen lämplig för ändamålet [12]	Kvalitativa forskningsmetoder användes för att utforska olika intressenters uppfattningar av olika influenser som påverkar fosterbarns hälsa. Semi-strukturerade intervjuer genomfördes i fokusgrupper bestående av fosterbarn, fosterföräldrar och yrkesverksamma inom fosterhemsplacering. Insamlad data analyserades med hjälp av kvalitativ innehållsanalys [20]
Aktions-forskning	Aktionsforskning syftar till att lösa specifika problem inom ett program, en organisation eller ett samhälle. Generellt kopplas aktionsforskning samman med handlingar som leder till förändring och utveckling. Det mest påfallande kännetecknet för aktionsforskning är ett deltagarbaserat och interaktivt förhållningssätt. Detta innebär att alla deltagare, både forskare och praktiskt verksamma personer arbetar tillsammans	Syftet med studien var att arbeta fram och att införa en lämplig modell för handledning av vårdpersonal inom kriminalvården [17]	Författarna sökte svar på bl.a. följande frågor: 1) hur kan man ta i beaktande ungdomars åsikter när man utvecklar praxis inom socialtjänst? 2) vilka förutfattade meningar om ungdomar tar socialtjänstarbetaren med sig i sitt arbete? Studien beskriver ett speciellt tillvägagångssätt – en metod – som gör att frågorna kan adresseras med en sammanhållen struktur för aktionsforskning Den grundläggande idén var att locka fram åsikter från ungdomar som har haft erfarenhet av socialtjänsten och presentera dessa åsikter för yrkesverksamma inom socialtjänsten, som sedan ombads att ändra sina rutiner [21]
Narrativ metod	Narrativ metod är lämplig att använda om man vill öka kunskapen kring mening och mönster i personers berättelser om sig själva och sina liv. Det finns inte en enskild narrativ analysmetod, utan flera kompletterande metoder som alla bygger på den filosofiska och teoretiska grundvalen att mänsklig förståelse har en narrativ form	I en studie som syftade till att undersöka vägen ur missbruk och hemlöshet ur ett aktivitetsperspektiv samlades data in med hjälp av narrativa intervjuer med före detta hemlösa kvinnor. Analysens inriktning var att först kategorisera för att sedan tolka utifrån narrativa utgångspunkter såsom mening eller mönster [12]	Studien syfte var att utforska effekterna av fosterhemsupplevelsen för fosterfamiljens biologiska barn. Barn från åtta familjer intervjuades och datamaterialet analyserades med hjälp av narrativ analysmetod [22]

Urval

Målet är att göra ett urval som leder till en ökad *förståelse* för variationer i det fenomen som studeras. Inom grounded theory används *teoretiskt urval* (theoretical sampling). Det betyder att man inte i förväg bestämmer vilka personer och hur många informanter som ska ingå i studien. Man börjar med få deltagare och efterhand som analysen fortskrider lägger man till fler för att induktivt kunna skapa teori om det studerade fenomenet. Vanligen får man då en heterogen grupp av informanter. En annan metod för urval är *strategiskt urval* (purposeful sampling). Denna urvalsmetod innefattar olika tillvägagångssätt som lämpar sig för olika sorters studier beroende på syfte och förutsättningar. Man kan exempelvis använda sig av följande urvalsmetoder [17,23].

Snöbollsurval (snowball eller chain sampling, sociogram)

En metod som används för att hitta informationsrika personer eller kritiska fall. Genom att fråga ett visst antal personer om vem annan man bör tala med ökar snöbollen i omfång när nya informanter hittas. De personer som rekommenderas som värdefulla av flera informanter är speciellt viktiga.

Maximal variation (maximum variation sampling)

Syftet är att fånga och beskriva fenomenets variation i olika sammanhang. Om urvalet är för litet och det råder stor heterogenitet kan problem uppstå vad gäller förståelse av fenomenet eftersom individuella fall är så olika varandra. Istället fokuserar man på att hitta information som belyser variationen av fenomenet och signifikanta gemensamma mönster inom det varierade urvalet.

Avvikande fall (extreme or deviant case sampling)

Fokuserar på personer som är rika på information eftersom de är ovanliga eller speciella på något sätt.

Homogent urval (homogenous samples)

Syftet med denna metod är att beskriva en specifik undergrupp på djupet. Fokusgruppintervjuer är ofta baserade på ett homogent urval. Då samlas personer med liknande bakgrund och erfarenheter för att delta i fokusgruppintervjuer om specifika ämnen som berör dem.

Bekvämlighetsurval (convenience sampling)

Den minst önskvärda urvalsmetoden. Forskaren tänker att eftersom urvalet inte är stort nog för att producera överförbara slutsatser kan han välja informanter som är lättillgängliga och billiga att studera. Bekvämlighetsurval är varken en meningsfull eller strategisk urvalsmetod.

Datainsamlingsmetoder

Inom kvalitativ forskning kan man använda sig av olika datainsamlingsmetoder (Tabell 8.3). Vilken metod som väljs är beroende av vad man ämnar studera.

Om man vill studera upplevelser (erfarenheter, åsikter, känslor, behov och önskemål) kan intervjuer vara en lämplig metod. Observation är lämpligare för studier av beteenden (interaktion mellan personer, grupprocesser, könsrollsmönster osv) [17,23].

Intervjuer kan ha olika struktur, till exempel öppen, semistrukturerad eller helt strukturerad. Intervjuer kan även utföras på olika sätt, till exempel djupintervju av en enskild person, intervju av personer på gatan, eller fokusgruppsintervjuer.

Observationer kan vara deltagande eller icke-deltagande. Personer man observerar kan ha olika grad av medvetenhet kring att en observation sker och vad som observeras. Observationer dokumenteras med hjälp av anteckningar eller videoupptagning.

Enkätundersökningar med öppna frågor.

Skriftligt material, till exempel dagböcker, protokoll, berättelser, journaler och litteratur.

Inom de olika kvalitativa forskningsansatserna kan man använda samma metoder för datainsamling. Skillnaden ligger då i hur man enligt forskningsansatsens metodik analyserar och tolkar materialet.

Tabell 8.3
Exempel på kvalitativa
datainsamlingsmetoder
[2].

	Djupintervjuer	Fokusgrupper
Kännetecken	Individuell intervju i vilken deltagaren uppmanas att berätta i detalj om sitt perspektiv av forskningsämnet	<ul style="list-style-type: none"> • Gruppdiskussion som leds av en forskare/moderator • Gruppen består av cirka 6–10 personer • Grupperna kan vara naturligt förekommande eller bestå av rekryterade deltagare • Interaktionen mellan deltagarna genererar data
Typ av data	Genereras	Genereras
Form av data	Utskrift av intervju (ordagrann)	Utskrift av gruppdiskussion (ordagrann)
När använda	<ul style="list-style-type: none"> • När deltagarens uppfattning är viktig • När komplexa processer eller erfarenheter studeras • När övertygelser, förståelse och tolkningar av ett fenomen studeras • När besluts- och motivationsprocesser studeras • När konfidentiella ämnen studeras • Användbar om urvalet är utspritt geografiskt 	<ul style="list-style-type: none"> • När deltagarnas uppfattning är viktiga • När man undersöker hur attityder, kunskap och övertygelser uppstår och hur de utmanas • När man undersöker sociala normer • När kreativt tänkande krävs • När deltagare känner att de inte har något att säga • När deltagare kan känna sig stärkta av att diskutera känsliga ämnen med dem som upplevt samma sak
Val av data-insamlingsmetod	<p>Intervjuer är en bra metod om man vill fånga in deltagarnas perspektiv gällande ett fenomen, eller för att utforska övertygelser, motivations- eller beslutsprocesser</p> <p>Djupintervjuer är bra om man vill undersöka komplexa processer eller erfarenheter</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Man bör vara försiktig om det råder obalans i makt eller status mellan deltagarna • Man bör vara försiktig om känsliga ämnen ska diskuteras

Urvalsstorlek

Det finns inga regler för hur stort urvalet ska vara inom kvalitativ forskningsmetodik, utan urvalet bestäms generellt av informationsbehovet. En guidande princip vid datainsamling är datamättnad, vilket innebär att mängden insamlad data som krävs för en specifik studie skiftar beroende på hur snabbt forskaren anser att man har kommit till den fas då ytterligare datainsamling inte ger mer kunskap – alltså när man har nått mättnad. Det är ändå vanligt att man fortsätter med ytterligare lite datainsamling för säkerhets skull. Antalet informanter som behövs för att mättnad ska nås beror exempelvis på hur avgränsad frågeställningen är. En bredare frågeställning kräver sannolikt fler informanter innan mättnad nås än vad en avgränsad frågeställning gör. Annat som kan påverka är hur bra informanterna kan reflektera över exempelvis sina erfarenheter och hur de kommunicerar dessa och hur duktig forskaren är på att samla in data från informanterna eller observationerna. Begreppet mättnad kommer från grounded theory, men det används även inom andra kvalitativa ansatser [9].

Observation	Dokumentanalys
<p>Forskaren observerar beteenden, skeenden, och interaktioner</p> <p>Inkluderar:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Deltagande observation (forskaren deltar jämte studiedeltagarna i studien för att uppleva fenomenet själv) • Direkt observation (forskaren observerar studiedeltagarna men behåller sin oberoende ställning) 	<p>Forskaren studerar dokument för att utforska dess innehåll och mening</p>
<p>Naturligt förekommande</p>	<p>Naturligt förekommande</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Videoinspelningar • Bandinspelningar • Fältanteckningar 	<p>Dokument såsom officiella rapporter, minnesanteckningar, ledarsidor, dagböcker, brev, tidskrifter, affischer etc.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • När naturlig kontext är mycket viktig • Vid jämförelse av faktiskt och rapporterat beteende • När kommunikation, social ställning, beteenden, eller interaktioner utforskas • När implicita aspekter, och sådant som tas för givet, avseende beteendet ska undersökas 	<ul style="list-style-type: none"> • Användbart för att utforska dominerande diskurser, rådande normer, förklaringar av fenomen • Vid jämförelse av offentliga och privata värderingar • Historisk forskning
<p>Observationsmetoder är bra om olika aspekter av forskningsämnet är omedvetna, tagna för givet, eller om deltagaren inte är villig att diskutera ämnet uppriktigt</p>	<p>–</p>

Analys

Eftersom forskaren ofta utför datainsamlingen blir denne också en del av analysen som påbörjas redan under datainsamlingens gång. Det finns olika sätt att analysera kvalitativa data. Tillvägagångssättet bestäms ofta av det teoretiska perspektiv eller den forskningsansats som studien är baserad på. Läs mer om olika forskningsansatser och analysmetoder i Bilaga 11.

Utvärdering och syntes av studier med kvalitativ metod

Formulera frågeställning

När man gör en översikt och ska söka efter kvantitativa studier brukar man formulera sin frågeställning och sökning enligt PICO-modellen, där P står för

population, I för intervention, C för control (kontrollgrupp) och O för outcome (effektmått) (Kapitel 3). När man formulerar frågeställningar för studier utförda med kvalitativ metod kan SPICE-modellen vara mer användbar. S står för setting (sammanhang), P för perspective (perspektiv), I för intervention/interest (intervention), C för comparison (jämförelse) och E för evaluation (utvärdering) [24,25].

Modellen är i flera avseenden överensstämmande med PICO, det vill säga P i PICO motsvaras av S och P i SPICE och I i PICO motsvaras av C i SPICE. Slutligen har O i PICO likheter med E i SPICE. Alla komponenter är nödvändigtvis inte representerade i varje studie och modellen ska mer ses som en underlättande guide för strukturering av frågeställning och litteratursökning.

Tabell 8.4
SPICE-modell för formulering av frågeställning.

Setting (sammanhang)	Perspective (perspektiv)	Intervention/ Interest (intervention)	Comparison (jämförelse)	Evaluation (utvärdering)
Var?	För vem?	Vad?	Något annat?	Vilket resultat?
Kontexten i studien, exempelvis en kultur, ett sjukvårdssystem eller ett område	Det perspektiv som uppvisas genom olika värderingar eller attityder	Det fenomen som studeras	Jämförelse (alla studier har inte en jämförande komponent)	Utvärdering som innefattar både process och resultatutvärdering

Exempel 8.1
Frågeställning enligt SPICE.

a) *Frågeställning:* hur upplever föräldrar till barn med cancer sin livskvalitet i hemmet?

S	P	I	C	E
Hemmet	Föräldrar till barn med cancer	Cancer hos barn	Inte tillämbart	Upplevelse av livskvalitet

b) *Frågeställning:* vilka typer av stöd till familjehemsplacerade barn är effektiva för att förbättra deras psykiska/fysiska hälsa och funktionsförmåga?

S	P	I	C	E
Familjehem	Familjehemsplacerade barn	Stödinsatser	Inte tillämbart	Psykiska/fysiska hälsa och funktionsförmåga

Litteratursökning

Att skapa en sökstrategi för att identifiera studier med kvalitativ metod följer i väsentliga delar den process som beskrivs i Kapitel 4, "Litteratursökning". Sökningarna ska alltså vara systematiskt uppbyggda och kunna reproduceras.

En viktig skillnad att uppmärksamma när man utformar sökstrategier för att identifiera studier baserade på kvalitativ forskningsmetodik jämfört med kvantitativ, är att det finns brister i databasernas indexering och/eller i artiklarnas abstrakt. En central databas som Medline (PubMed) erbjuder inte någon differentierad indexering av olika forskningsstrategier som försöker fånga individens subjektiva upplevelse, med utgångspunkt från hur individen själv uttrycker denna. Andra hinder är att själva utformandet av rubriker och abstrakt kan leda till svårigheter i sökprocessen. Viktig information kan saknas i de fall då författarna valt att inte strukturera abstrakten enligt modellen syfte–metod–resultat–slutsats–ämnesord. Sökning på ord i titlar försvåras av att dessa kan sakna direkt koppling till det som artikeln handlar om. Avsaknaden av den här typen av information kan i sin tur leda till att artikeln inte indexeras med något kontrollerat ämnesord (deskriptor) som relaterar till det som vanligen uttrycks som ”kvalitativ forskning” eller ”kvalitativa studier”. På grund av problemen med indexering är det svårt att utforma sökningar som identifierar specifika kvalitativa forskningsmetoder.

Exempel på andra söksätt för att finna studier med kvalitativ forskningsmetodik är att använda *Related articles* i PubMed, genom att granska referenslistor eller genom att citeringssöka [26–28].

Val av databas

Frågeställningen styr alltid valet av databaser, oavsett vilken typ av studier som är i fokus. I kapitlet om litteratursökning (Kapitel 4) beskrivs några centrala databaser: PubMed, Embase, Cochrane Library, CINAHL och PsycInfo. Ibland kan man även behöva söka i kompletterande databaser. Exempel på sådana är Sociological Abstracts, alternativt SocIndex och Social Services Abstracts som är breda databaser inom sociologi och socialvetenskap. Ett annat skäl att söka i dessa ämnesdatabaser är att olika databaser har olika indexeringsprinciper. Mer generella databaser såsom Academic Search Elite, citeringsdatabaserna i Web of Science, alltså även Social Sciences Citation Index, kan av samma skäl ge andra utgångspunkter för sökningen samtidigt som man kan få träff på studier som inte är registrerade i de stora biomedicinska databaserna. Ytterligare en typ av stöd i sökprocessen ger plattformar såsom Elseviers SciVerse. Innehållet i plattformen är beroende av vilka databasprenumerationer som finns. Databaser som återfinns här kan vara ScienceDirect, citeringsdatabasen Scopus och även den fria PubMed, som inte är en Elsevier-databas. SciVerse samsöker och räknar upp antal träffar i respektive databas vilket ger en översiktlig bild av vilka databaser som bäst matchar olika sökord och söksträngar. Plattformen kan därför vara en mycket bra utgångspunkt för testsökningar i allmänhet, och för mer svårsökta studier i synnerhet. Den kan även ge unika ämnesträffar.

Utgå från redan existerande översikter eller synteser

När ett nytt sökprojekt startar börjar man med att kontrollera om det redan finns liknande systematiska översikter på ämnet. Redan existerande översikter har betydelse för projektplaneringen och därmed också för litteratursökningen. Översikter kan också vara bra vid planering och utformning av sökstrategier. Andrew Booth diskuterar och redovisar i ”Supplementary Guidance for Inclu-

sion of Qualitative Research in Cochrane Systematic Reviews of Interventions” flera olika redan utarbetade sökstrategier för systematiska översikter, oavsett design. Han har också utarbetat en söksträng för att specifikt söka det han kallar qualitative systematic reviews, det vill säga systematiska översikter där kvalitativa studier har syntetiserats [29]:

qualitative systematic review* OR (systematic review AND qualitative)
OR evidence synthesis OR realist synthesis OR (qualitative AND synthesis)
OR meta-synthesis* OR meta synthesis* OR metasynthesis OR meta-
ethnograph* OR metaethnograph* OR meta ethnograph* OR meta-study
OR metastudy OR meta study

Sökfilter

Sökfilter (på engelska search filters eller hedges) är ett hjälpmedel för att underlätta sökningen av en viss studiedesign, eller särskilda aspekter som biverkningar eller diagnoser. Filter är en söksträng vars känslighet och träffsäkerhet har värderats. Olika filter skapas och anpassas också till olika databaser. Syftet är bland annat att effektivisera informationssökningen. Söksträngarna består vanligen av både kontrollerade sökord ur databasernas tesaurus² och av fritextord, det vill säga vanligt förekommande ord i databasernas beskrivning av ingående studier från bland annat artiklars titlar och abstrakt. Sökfilter kombineras sedan med sökord för det aktuella ämnet.

Det finns flera organisationer som arbetar med att utforma och värdera sökfilter, däribland också filter för sökning av studier som baseras på kvalitativa data. The Hedges Project vid McMaster University i Kanada har utvecklat sökfilter för bland andra Medline, Embase, PsycInfo och CINAHL. Vid Centre for Reviews and Dissemination (CRD) i Storbritannien arbetar en grupp informationsspecialister med att identifiera och värdera redan skapade filter. Dessa filter är samlade på adressen www.york.ac.uk/inst/crd/intertasc/qualitat.htm.

Söka med kontrollerade sökord

Trots att det finns ett antal sökfilter för qualitative studies kan det av olika skäl ändå vara så att man väljer att skapa en söksträng. Det kan handla om att filtren inte är anpassade till aktuellt ämnesområde eller databas, eller att det är föråldrat i förhållande till förändringar som gjorts i en databas innehåll samt indexering.

Databaser som täcker forskningsområden, där studier baserade på kvalitativa data är vanliga, erbjuder, som tidigare nämnts, ofta en mer indelad indexering. CINAHL har länge haft flera användbara kontrollerade sökord. Förutom det allmänna *Qualitative Studies*, finns även indexeringsord som till exempel *Ethnographic Research*, *Ethnological Research*, *Phenomenological Research* och *Groun-*

² En tesaurus är en förteckning över gruppvis likvärdiga eller synonyma ord och fraser, så kallade deskriptorer eller nyckelord som används för att karakterisera dokument i en databas.

ded Theory. I Medline finns betydligt färre kontrollerade ämnesord. Det mer övergripande ämnesordet *Qualitative Research* infördes i MeSH-databasen först år 2003. Därutöver finns till exempel *Nursing Methodology Research* och *Focus Groups*, som har funnits med i MeSH-databasen sedan 1990-talet.

En tesaurus är ett hjälpmedel som både förändras och utvecklas över tid. Nya termer tillkommer när nya aspekter av olika ämnesområden utvecklas, eller när nya begrepp börjar användas i forskningen. Äldre indexeringsord tas bort eller ersätts. För att systematiskt identifiera vilka olika indexeringsord som finns i de olika databaserna använder man databasspecifika tesauruser. I CINAHL with Full Text via EBSCO ligger tesaurusen under rubriken *Cinahl Headings*. Där är *Research Methodology* en användbar ingång för att få en bättre överblick. I Medline (PubMed) är det bra att börja med *MeSH browser* eller *MeSH database*. Där kan man välja det övergripande *Research* eller några steg ned i hierarkin *Qualitative Research*, och termen *Nursing Research*. I PsycInfo via EBSCO under rubriken *Thesaurus* kan *Methodology* vara en bra start för att identifiera indexeringsord.

Söka med fritextord

Precis som vid annan litteratursökning bör man vid en litteratursökning av studier utförda med kvalitativ forskningsmetodik kombinera tesaurustermer med fritexttermer för att fånga upp icke-indexerade studier. Ofta är en avgränsning till fälten titel och abstrakt i databaserna att föredra för att minska åtminstone en del av det brus som en fritextsökning kan föra med sig. Att söka med fritexttermer är extra viktigt i databaser med mindre urval av tesaurustermer så att man kan fånga upp olika teoretiska ansatser som är vanliga inom den här typen av forskning.

Förslag till söksträng i PubMed

Här ges förslag på sökord som kan användas vid utformning av olika sökstrategier:

"Qualitative Research" [MeSH] OR "Focus Groups"[MeSH] OR "Nursing Methodology Research"[MeSH]" OR qualitative[Title/Abstract]³ OR "grounded theory"[Title/Abstract] OR ethnogra*[Title/Abstract] OR ethnolog*[Title/Abstract] OR phenomenogra*[Title/Abstract] OR phenomenolog*[Title/Abstract] OR hermeneutic*[Title/Abstract] OR focus group*[Title/Abstract] OR field study[Title/Abstract] OR narrativ*[Title/Abstract] OR lived experience* [Title/Abstract] OR life experience*[Title/Abstract]

³ Ett uttryck som "qualitative" kan ge alltför många träffar då termen används i många betydelser. I vissa sökningar behöver man specificera:

qualitative study[Title/Abstract] OR qualitative research[Title/Abstract] OR qualitative descriptive study[Title/Abstract] OR qualitative data[Title/Abstract] OR qualitative content analysis[Title/Abstract] OR qualitative interview*[Title/Abstract] OR qualitative approach [Title/Abstract] OR qualitative analysis[Title/Abstract] OR qualitative design[Title/Abstract] OR qualitative exploration[Title/Abstract] osv.

Urval av litteratur

Två personer (eller fler) granskar, oberoende av varandra, abstraktlistor från databassökningarna. Studier som bedöms vara relevanta utifrån rubrik och abstrakt tas fram i fulltext. Det räcker att en av granskarna anser att artikeln bör läsas i fulltext för att den ska tas fram. Granskarna bedömer därefter, oberoende av varandra, om de beställda artiklarna är relevanta för frågeställningen samt uppfyller eventuella andra inklusionskriterier. De artiklar som inte uppfyller kriterierna sorteras bort. Granskarna jämför därefter sina inklusionslistor. Om listorna inte överensstämmer, diskuterar granskarna inbördes och beslutar huruvida artikeln ska inkluderas eller inte.

Kvalitetsbedömning

De kriterier som används för att bedöma den vetenskapliga tillförlitligheten i kvalitativa studier är i mångt och mycket desamma som används för kvantitativa studier. Studien ska ha hög läsförståelse och vara logiskt strukturerad. Det bör framgå varför forskaren valt att använda sig av kvalitativa metod(er) för att generera och/eller analysera data, samt varför man valt en specifik kvalitativ ansats. Frågeställningar ska vara väldefinierade. Urval och kontext bör vara relevant och tydligt beskrivna. Metodavsnittet ska vara grundligt redovisat, så att läsaren kan bedöma om datainsamlingen och analysmetoden verkar vara adekvat. Forskaren bör även redovisa hur data och resultat relaterar till varandra, hur analysprocessen gått till och om det finns någon teorianslutning. Resultat och tolkningar ska beskrivas logiskt och begripligt. Forskaren bör även argumentera kring resultatens överförbarhet i relation till både urval och kontext. Den vetenskapliga kvaliteten kan bedömas som högre om pålitligheten och giltigheten hos data är hög och om analysproblem diskuteras, alltså om tolkningen har verifierats och problem har hanterats på lämpligt sätt [30–32]. För att ytterligare underlätta granskningsprocessen vid kvalitetsbedömningen kan man använda sig av en granskningsmall (Bilaga 5).

När det gäller forskarens roll i studien finns det inom kvantitativ forsknings-tradition ett strävande efter distans och objektivitet, medan forskaren ofta är betydligt mer involverad i kvalitativa studier. Ofta är forskaren själv ett redskap för urval, datainsamling och analys och därav blir forskarens roll och förståelse en viktig komponent i kvalitetsbedömningen av studien. Med förförståelse menas det "bagage" som forskaren bär med sig in i ett forskningsprojekt. Förförståelsen påverkar forskaren under hela projektets gång, exempelvis under datainsamling och dataanalys. Förförståelsen innefattar forskarens hypoteser, erfarenheter, yrkesmässiga perspektiv och den teoretiska referensram som forskaren har när projektet påbörjas. Generellt är förförståelsen en viktig del av forskarens motivation för att inleda forskning kring ett särskilt ämne, men den kan även bidra till att forskaren går in i ett projekt med begränsad öppenhet och begränsad förmåga att lära sig av datamaterialet. Forskaren ska eftersträva att ha ett aktivt och medvetet förhållande till sin förförståelse. Forskaren bör därför i metoddiskussionen redogöra för hur denne hanterat sin förförståelse samt redogöra för sin roll i studien [8].

En sak som kan orsaka förvirring gällande beskrivning av kvalitativ forskning är användningen av olika begrepp. I en del vetenskapliga artiklar används begrepp

som är relaterade till kvantitativ tradition, exempelvis trovärdighet. För att bedöma trovärdigheten hos kvantitativa resultat granskar man ofta validiteten, reliabiliteten och generaliserbarheten hos resultaten. Inom kvalitativ tradition används ofta andra begrepp. Giltighet (credibility) avser datainsamlingens och analysens trovärdighet. Med tillförlitlighet (dependability) avses om forskningen är oberoende forskaren och dennes perspektiv. Det är också viktigt att bedöma om andra kan bekräfta det som forskaren fått fram (confirmability) samt bedöma forskningens överförbarhet (transferability). Det finns idag olika åsikter kring vilka begrepp som bör användas och därför är det viktigt att känna till båda traditionernas begrepp [8,33]. Se Tabell 8.5 för bedömning av studiens vetenskapliga kvalitet.

Hög kvalitet	Medelhög kvalitet	Låg kvalitet
Klart beskrivet sammanhang (kontext)	Sammanhanget ej beskrivet tydligt (kontext)	Oklart beskrivet sammanhang (kontext)
Väldefinierad frågeställning	Frågeställning ej beskriven tydligt	Vagt definierad frågeställning
Välbeskriven urvalsprocess, datainsamlingsmetod, transskriberingsprocess och analysmetod	Några otydligheter i beskrivningen av urvalsprocess, datainsamlingsmetod, transskriberingsprocess och analysmetod	Otydligt beskriven urvalsprocess, datainsamlingsmetod, transskriberingsprocess och analysmetod
Dokumenterad metodisk medvetenhet	Några otydligheter i den dokumenterade metodiska medvetenheten	Dåligt dokumenterad metodisk medvetenhet
Systematisk, stringent presentation av data	Otydligheter i presentationen av data	Osystematisk och mindre stringent dataredovisning
Tolkningars förankring i data påvisad	Några otydligheter om tolkningars förankring i data	Otydlig förankring av tolkningarna i data
Diskussion om tolkningarnas trovärdighet och tillförlitlighet	Några otydligheter om tolkningarnas trovärdighet och tillförlitlighet	Diskussion om tolkningarnas trovärdighet och tillförlitlighet är bristfällig eller saknas
Kontextualisering av resultat i tidigare forskning	Otydlig kontextualisering av resultat i tidigare forskning	Kontextualisering av resultat i tidigare forskning saknas eller är outvecklad
Implikationer för relevant praktik välformulerade	Implikationer för relevant praktik är otydligt beskrivna	Implikationer för relevant praktik saknas eller är otydliga

Tabell 8.5
Kriterier för bedömning av vetenskaplig kvalitet [34].

Syntes

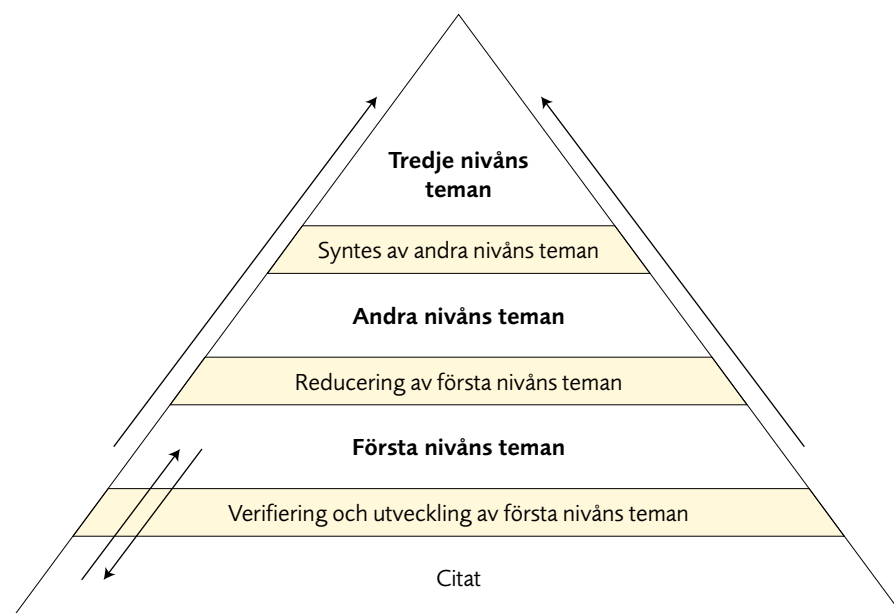
Efter granskningsprocessen tabelleras studierna i Exempel 8.2) och grupperas sedan enligt metod/forskningsdesign. I de fall där råmaterialet är text som avspeglar det informanterna berättat ska kategoriseringen kunna visas med citat. Om detta inte är fallet, exempelvis vid observationsstudier eller vid aktionsforskning, ska det framgå hur kategorierna i syntesen har bildats, eller om de är baserade på de ursprungliga kategorierna i de inkluderade studierna. Vid syntes av resultat från studier baserade på olika forskningsansatser bör man vara aktsam och problematisera kring vilka val man gjort. Därefter inleds syntesen, vilket innebär att resultaten från studierna kombineras för att skapa

ett nytt perspektiv eller synsätt. Syntesprocessen kan till exempel utföras enligt Howell Major och Savin-Baden [35]. På samma sätt som vid urvalet av studier görs syntesen av två (eller flera personer) där man först gör en oberoende syntes som sedan diskuteras i par (grupp) för att nå konsensus.

Syntesen görs sedan i fyra steg (Figur 8.1):

1. De kvalitetsgranskade studierna som inkluderats går igenom för att identifiera resultat i form av teman (koder, kategorier eller subkategorier). Dessa teman bör sedan stämmas av mot eventuella citat. Därefter undersöker man om något tema framkommer i flera studier. Dessa kondenseras sedan under utvecklandet av *första nivåns teman*.
2. Besläktade *första nivåns teman* reduceras sedan till andra nivåns teman. Detta är en komplex och dynamisk process i vilken de olika temana arrangeras om i flera steg till dess att tydliga andra nivåns teman framkommer.
3. Besläktade *andra nivåns teman* syntetiseras slutligen till övergripande tredje nivåns teman. Viktiga mönster och samband bland andra nivåns teman tolkas och problematiseras. Processen repeteras tills tredje nivåns teman fastställs.
4. En samlad bedömning görs av det vetenskapliga underlaget varefter evidensgraderade resultat och slutsatser formuleras [35,36].

Figur 8.1
Syntesprocessen
för studier med
kvalitativ analys.

Det går inte att sammanväga resultaten enligt GRADE från studier med kvantitativ analysmetod (Kapitel 10). Analysprocessen har dock likheter med GRADE, där de enskilda temana skulle kunna ses som effektmått. Liksom resultaten per effektmått vägs samman i GRADE, vägs även resultaten per

tema samman i den kvalitativa syntesen. För närvarande pågår arbete med att utveckla en metod för att sammanväga resultat även från studier med kvalitativ analysmetod på SBU [37,38].

Evidensstyrkan i resultaten bedöms enligt följande:

Det finns vetenskapligt stöd – Identifierade studier har tillräcklig kvalitet och relevans.

Det vetenskapliga underlaget är otillräckligt – Identifierade studier saknar tillräcklig kvalitet och relevans.

Bedömning av evidensstyrkan görs av minst två personer under konsensusförfarande.

Syntesen i sin helhet är redovisad i SBU-rapporten *Schizofreni – läkemedelsbehandling, patientens delaktighet och vårdens organisation* [34].

Frågeställning: Hur uppfattar patienter, anhöriga och vårdpersonal att omgivningen ser på patienterna?

1. De inkluderade studierna går igenom för att identifiera resultat i form av teman (koder, kategorier eller subkategorier). Dessa teman stäms sedan av mot eventuella citat. Därefter undersöker man om något tema framkommer i flera studier. Dessa kondenseras sedan under utvecklandet av första nivåns teman.

Tabell 8.2.1 Exempel på hur första nivåns tema "både patient och familj känner exklusion och utanförskap på flera arenor" har uttryckts i citaten.

Citat med specifikt fokus	Strukturerat citat	Kondenserat citat	Syntes av citat	Första nivåns tema
"...The media, as soon as something happens... someone gets killed... it was a mentally disturbed person who had schizophrenia..."	I säger att så fort något händer och någon blir dödad, så sprids bilden i media av att det gjordes av en mentalt störd person med schizofreni	I berättar att media vanligen förmedlar en bild av en psykiskt sjuk förövare med schizofreni vid våldsdåd med dödlig utgång	I noterar att personer med schizofreni ges skulden i media vid våldsamma dödsfall	Både patient och familj känner exklusion och utanförskap på flera arenor

I = Informanten

Exemplet fortsätter på nästa sida

Exempel 8.2

Syntes om patientens delaktighet vid schizofreni.

Exemplen är från SBU-rapporter inom hälso- och sjukvård, men samma princip gäller för syntes av studier inom socialtjänstområdet.

Exempel 8.2
fortsättning

2. Besläktade *första nivåns teman* reduceras sedan till *andra nivåns teman*. Detta är en komplex och dynamisk process i vilken de olika temana arrangeras om i flera steg till dess att tydliga *andra nivåns teman* framkommer, det vill säga flera *första nivåns teman* reduceras till färre *andra nivåns teman*.

Nedan följer exempel på *andra nivåns tema* "social avskildhet och förlust".

Social avskildhet och förlust omfattar två *första nivåns teman*: Både patient och familj känner exklusion och utanförskap på flera arenor samt Inskränkning av rättigheter. Förutfattade meningar hos allmänheten som kan motverkas. Alla grupperna i triaden (patienter, personal och anhöriga), upplever sig mer eller mindre särbehandlade och/eller diskriminerade, men framför allt patienter och anhöriga. Att ha en psykisk sjukdom är associerat med svaghet och karaktärlöshet, vilket uppfattas både direkt och indirekt.

"...you are the cause of the illness..."

"...it's all your fault..."

I media är psykisk sjukdom ofta länkat till våldsamt eller hotfullt beteende (patient):

"...The media, as soon as something happens...someone gets killed... it was a mentally disturbed person who had schizophrenia..."

3. Besläktade *andra nivåns teman* syntetiseras slutligen till övergripande *tredje nivåns teman*. Viktiga mönster och samband bland *andra nivåns teman* tolkas och sammanförs. Studier som ligger till grund för syntesen redovisas i syntestabell och gärna som en exempelpyramid, se Figur 8.2.1.

Se Tabell 8.2.2 för exempel på syntestabell för *tredje nivåns tema* "utanförskap och särbehandling hos alla aktörer".

Tabell 8.2.2 Tredje nivåns tema: utanförskap och särbehandling hos alla aktörer.

Andra nivåns tema	Första nivåns tema	Studier
Social avskildhet och förlust	Både patient och familj känner exklusion och utanförskap på flera arenor	Gonzalez-Torres et al
	Inskränkning av rättigheter. Förutfattade meningar hos allmänheten som kan motverkas	Angermeyer et al
Samtliga studier var av hög kvalitet		

Exemplet fortsätter på nästa sida

4. De evidensgraderade resultaten sammanställs och formuleras i form av sammanfattande löptext och resultattabell.

Tabell 8.2.3 visar andra nivåns tema "social avskildhet och förlust".

Tredje nivåns tema: utanförskap och särbehandling hos alla aktörer

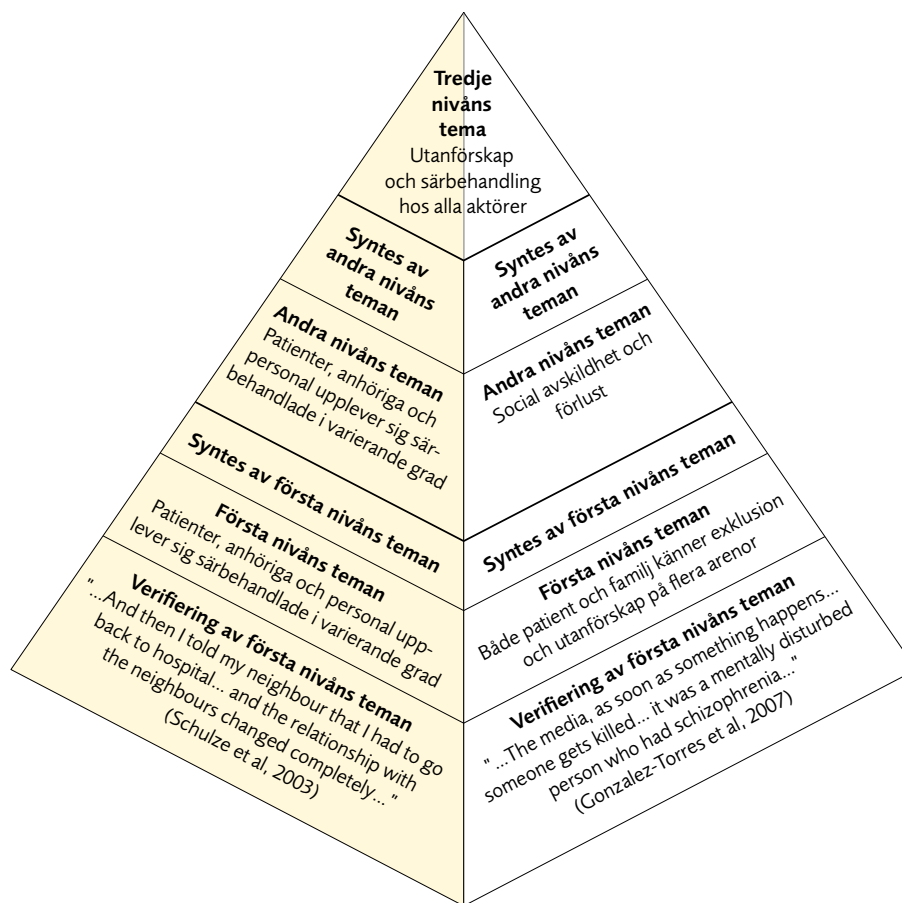
- Det finns vetenskapligt stöd för att personer med schizofreni upplever sig diskriminerade på flera områden i livet och upplever ett utanförskap. Detta gäller även anhöriga och vårdpersonal, men i mindre omfattning.

Tabell 8.2.3 Andra nivåns tema: social avskildhet och förlust.

Andra nivåns tema: social avskildhet och förlust	Länder Studiekvalitet Antal studier (antal informerter)	Beskrivning
Första nivåns teman Både patient och familj känner exklusion och utanförskap på flera arenor Inskränkning av rättigheter. Förutfattade meningar hos allmänheten som kan motverkas	Tyskland, Spanien 2 hög kvalitet 2 (140)	Patienter och anhöriga upplever att psykisk sjukdom är nedsättande i sig och känner sig särbehandlade på flera områden i livet. De känner sig ensamma och isolerade från omgivningen. Sociala förluster beskrivs vara svårigheter att få jobb och diskriminering i sjukvården. Anhöriga tillskrivs samma särbehandling då de förknippas med patienten. Diskriminering beskrivs vara på flera nivåer. Bättre kommunikation, stöd, utbildning och handledning är exempel på åtgärder som kan motverka stigmatisering

Exemplet fortsätter på nästa sida

Exempel 8.2
fortsättning

Figur 8.2.1 Exempel på hur de olika temanivåerna utvecklades. Verifiering och utveckling av första nivåns teman resulterade i "Patienter, anhöriga och personal upplever sig särbehandlade i varierande grad" och "Både patient och familj känner exklusion och utanförskap på flera arenor". Dessa reducerades sedan till andra nivåns teman, "Social avskildhet och förlust" samt "Patienter, anhöriga och personal upplever sig särbehandlade i varierande grad". Slutligen syntetiserades andra nivåns teman till det övergripande tredje nivåns temat "Utanförskap och särbehandling hos alla aktörer". Observera att första och andra nivåns teman kan förekomma i varierande antal.

Exemplet fortsätter på nästa sida

Exempel 8.2
fortsättning

Tabell 8.2.4 Exempel på tabellerad studie i rapport.

Author Year Country	Material Analysis method	Informants
Gonzalez-Torres et al 2007 Spain	On stigma and discrimination Theoretical sampling Transcribed focus groups (3 groups with patients; 3 groups with family members) Field notes. Qualitative analysis (Krueger/Casey)	Patients (n=18, 9 females). Both long- and short-term illness duration. Family members (n=26, 19 females) related to various forms of illness duration

Results	Summary	Study quality Comments
<p>6 categories of stigma experiences: Mental illness vs lack of will; Prejudice related to dangerousness; overprotection – infantilisation; daily social discrimination; discrimination in health care; descendants; avoidance – social isolation</p> <p>Data from relatives were in 3 sets: Discrimination towards the patients witnessed by relatives; discrimination suffered by the relatives; discrimination suffered by the relatives themselves and discrimination exerted by the relatives on the patients</p>	<p>Patients and relatives describe a great variety of stigma and discrimination experiences in all areas of life, including health care. Isolation and avoidance are common reactions</p>	<p>High</p> <p>Publicising these experiences could reduce stigmatising and result in healthier reactions, favouring a better course of the illness</p> <p>Mainly women among the family members</p> <p>Unclear correspondence to average situation</p> <p>No information on ethical approval is presented</p>

Exempel 8.3
Syntes om upplevelse
av tandlöshet.

Syntesen i sin helhet är redovisad i SBU-rapporten *Tandförluster* [39].

Frågeställning: Hur upplever människor att förlora tänder och att vara tandlös?

1. De inkluderade studierna går igenom för att identifiera resultat i form av teman (koder, kategorier eller subkategorier). Dessa teman stäms sedan av mot eventuella citat. Därefter undersöker man om något tema framkommer i flera studier. Dessa kondenseras sedan under utvecklandet av *första nivåns teman*.

Tabell 8.3.1 Exempel på hur första nivåns tema "sorg och skam" har uttryckts i citaten.

Citat med specifikt fokus	Strukturerat citat	Kondenserat citat	Syntes av citat	Första nivåns tema
"I've found when I'm speaking to people I tend to be looking at their teeth and thinking. What lovely teeth you've got. Silly. I know. I didn't do that before... Here's me with these horrible false teeth"	I säger att när hon pratar med människor så har hon tendens att titta på deras tänder och tänka: Vilka vackra tänder du har. Så gjorde I inte förut... Här är I med sina förfärliga konstgjorda tänder	I brukar numera, när hon pratar med andra, uppmärksamma om de har vackra tänder. Det, i motsats till I:s egna fula konstgjorda tänder, proteser	I noterar om andra har vackra tänder och jämför med sina egna fula proteser	Sorg och skam

I = Informanten

Exemplet fortsätter på nästa sida

2. Besläktade första nivåns teman reduceras sedan till andra nivåns teman. Detta är en komplex och dynamisk process i vilken de olika temana arrangeras om i flera steg till dess att tydliga andra nivåns teman framkommer, det vill säga flera första nivåns teman reduceras till färre andra nivåns teman.

Nedan följer exempel på andra nivåns tema "sänkt självkänsla".

Sänkt självkänsla omfattar tre första nivåns teman: Inverkan på självförtroende, utseende och sorg/skam. Tandlöshet upplevs som att man är mindervärdig som människa och man känner sig amputerad. Det sviktande självförtroendet kan också påverka könsrollen.

"I've always been quite fit and that person, suddenly to find that person, that part of me, is going downhill."

"One feels somewhat misplaced, handicapped. Not human in a way."

Man lever med ständig inre osäkerhet och är rädd för att tandlöshet eller dåliga tänder ska uppfattas som något komiskt. Detta kan beskrivas som en sorts oral överkänslighet.

"If someone laughed, I thought they were laughing at me."

"I feel embarrassed to go to bed, you turn your back because I feel my partner will keep laughing, and so... your confidence is gone."

Det förändrade utseendet känns som ett för tidigt åldrande, man sörjer sin förlorade ungdom och det kan vara så outhärdligt att man inte vill se sig i spegeln.

"Because a person with no teeth looks older. There is no way to say that they don't because they do, you know?"

Många upplever sorg över sina förlorade tänder och skäms för att inte ha en munhälsa som är normal för andra.

"I've found when I'm speaking to people I tend to be looking at their teeth and thinking. What lovely teeth you've got. Silly. I know. I didn't do that before... Here's me with these horrible false teeth."

I dagens samhälle är det avvikande att ha synliga tandluckor eller dåligt fungerande avtagbara proteser. Munnen och tänderna upplevs som en känslig och privat sfär som man inte diskuterar, och man vill bokstavligen talat inte tappa ansiktet ens för sina allra närmaste genom att visa sig utan tänder.

Exemplet fortsätter på nästa sida

Exempel 8.3
fortsättning

3. Besläktade *andra nivåns teman* syntetiseras slutligen till övergripande *tredje nivåns teman*. Viktiga mönster och samband bland *andra nivåns teman* tolkas och sammanförs. Studier som ligger till grund för syntesen redovisas i syntestabell och gärna som en exempelpyramid.

Se Tabell 8.3.2 för exempel på syntestabell för tredje nivåns tema "förlust av livskvalitet".

Tabell 8.3.2 Tredje nivåns tema: förlust av livskvalitet.

Andra nivåns tema	Första nivåns tema	Studier
Sänkt självkänsla	Inverkan på självförtroendet	De Palma, De Souza e Silva, Fiske, Smith, Trulsson*
	Utseende	De Palma, De Souza e Silva, Fiske, Smith, Trulsson*
	Sorg/Skam	Fiske, Smith
Lägre social status	Socialt stigma	De Palma, Fiske, Smith, Trulsson*
	Social kompetens	De Palma, Fiske, Smith, Trulsson*
	Demaskeringsångest	Fiske, Graham, Trulsson*
	Tabu	Fiske
Försämrad funktion	Funktionsförlust	De Palma, Fiske, Smith
	Funktionshinder av smärta	Trulsson*
Förlusthantering	Anpassning	De Palma, Fiske, Graham, Trulsson*
	Självförebärrelse	De Palma, Fiske, Graham, Smith
	Bortförklaring	Trulsson*

* Studie med hög kvalitet. Övriga studier är av medelhög kvalitet.

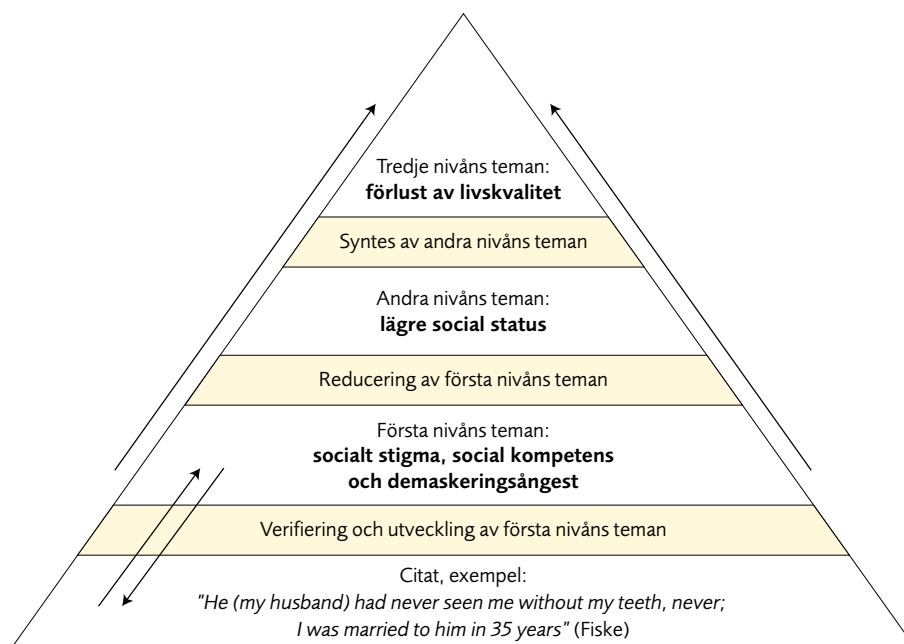
4. De evidensgraderade resultaten sammanställs och formuleras i form av sammanfattande löptext och resultattabell.

Nedan beskrivs exemplet "sänkt självkänsla". Den sammanfattande inledande löptexten avser flera *andra nivåns teman*. Tabell 8.3.3 visar *andra nivåns tema* "sänkt självkänsla".

Tredje nivåns tema: förlust av livskvalitet

- Det finns vetenskapligt stöd för att personer som förlorar tänder upplever sänkt självkänsla, lägre social status och försämrad funktion. Personen kan möta denna förlust på olika sätt.

Exemplet fortsätter på nästa sida

Figur 8.3.1 Exempel på hur de olika temanivåerna utvecklades. Verifiering och utveckling av första nivåns teman resulterade i "socialt stigma", "social kompetens" samt "demaskeringsångest". Dessa reducerades sedan till andra nivåns tema, "lägre social status". Slutligen syntetiserades "lägre social status" tillsammans med de övriga andra nivåns teman till det övergripande tredje nivåns temat "förlust av livskvalitet". Observera att första och andra nivåns teman kan förekomma i varierande antal.

Tabell 8.3.3 Andra nivåns tema: sänkt självkänsla.

Andra nivåns tema: sänkt självkänsla	Länder Studiekvalitet Antal studier (antal informanter)	Beskrivning
Första nivåns teman Självförtroende, utseende och sorg/skam	Brasilien, Storbritannien, Sverige 1 hög kvalitet, 4 medelhög kvalitet 5 (111)	Att förlora tänder beskrivs som en traumatisk livshändelse som markerar en utförsbacke i livet. Man lever med ständig inre osäkerhet och är rädd för att tandlöshet eller dåliga tänder ska uppfattas som något komiskt. Detta kan beskrivas som en sorts oral överkänslighet. Man kan också anklaga sig själv för att man inte tagit ansvar för sin tandhälsa tidigare. Att vara tandlös upplevs som att vara mindervärdig som människa vilket också kan påverka könsrollen. Det förändrade utseendet känns som ett för tidigt åldrande, man sörjer sin förlorade ungdom och det kan vara så outhärdligt att man inte vill se sig i spegeln

Exemplet fortsätter på nästa sida

Exempel 8.3
fortsättning

Tabell 8.3.4 Exempel på tabellerade studier i rapport.

Author Year Country	Material method Analysis method	Informants	Results
Fiske 1998 United Kingdom	Transcribed in-depth interview Qualitative approach	50 individuals (14 m, 36 fm) \bar{x} =69.9 years Toothless patients that seem well adapted to their dentures Dentures in 3 months–57 years \bar{x} =18.4 years	10 main themes: <ul style="list-style-type: none"> • bereavement • self-confidence • appearance • self-image • taboo • secrecy • prosthodontic privacy • behavioural change • premature ageing • lack of preparation
Trulsson 2002 Sweden	Transcribed in-depth interviews Grounded theory	18 individuals (8 m, 10 fm) 58–86 years \bar{x} =71 years Edentulous patients treated at Brånemark Clinic	3 categories with subcategories: <p>Becoming an abnormal person:</p> <ul style="list-style-type: none"> • lack of dental awareness earlier in life • feelings of shame and guilt • physical pain <p>Loss of confidence:</p> <ul style="list-style-type: none"> • physical suffering • feelings of shame • practical problems • decreased attractiveness <p>Becoming the person I once was:</p> <ul style="list-style-type: none"> • socially confident • feeling attractive again • good dental status • feelings of gratitude

fm = Female; **m** = Male; \bar{x} = Mean

Summary	Study quality	Comments
<p>Loss of teeth like loss of any body part leads to a process of reactions:</p> <ul style="list-style-type: none"> • to grieve • to cope with the acquired disability • to emotionally redefine the self-esteem 	Moderate	<p>The analysis is not fully described and could have been further developed</p> <p>This is an early qualitative study (1998) in this field and this may partly account for the methodological weaknesses</p>
<p>Description of changes in self-image starting with the subjects' increasingly deteriorating dental status, followed by a period of having to live with and cope with a denture and, finally, living with a fixed prosthesis</p> <p>Motivation underlying the decision to undergo treatment with a fixed prosthesis seems to be a desire to restore not only oral function but also to regain earlier attractiveness, self-esteem and positive self-image</p>	High	<p>Relevant strategic selection of respondents</p> <p>The method is well described</p>

Ordlista

Analysmättnad	När ingen mer analys kan göras utifrån befintliga data. Används inom grounded theory
Berättelse, livsberättelse (narrativ)	En narrativ berättelse kan vara en beskrivning av deltagarens erfarenheter i en studie, eller forskarens rekonstruktion av deras liv eller erfarenheter
Data	Den information som forskaren samlar in genom till exempel intervjuer, observationer och dokument
Dataanalys	Genom att omorganisera och omvandla utforskar man innebörden av all insamlad data. Man relaterar också till relevant litteratur i ämnet
Datamättnad	När ingen ny relevant data framkommer vid datainsamling och när information om alla delar av alla kategorier har inkommit. Används inom grounded theory
Fenomen	Huvudkoncept, händelser, beteenden, upplevelser, eller förekomst av något som studiedeltagarna antingen upplever eller som framkommer från forskningen
Fokusgrupp-intervju	En grupp människor, ofta med liknande karaktärsdrag eller erfarenheter som intervjuas tillsammans för att få fram deras tankar och uppfattningar om ett visst ämne. Fokusgrupper kan även användas för att få fram sättet en viss grupp diskuterar olika ämnen på. En viktig del av denna metod är att fästa uppmärksamhet på gruppdynamiken
Giltighet (credibility)	Avser datainsamlingens och analysens trovärdighet
Hermeneutisk cirkel/spiral	En metod för texttolkning. Den hermeneutiska cirkeln innebär pendling mellan helhet och del, mellan det man tolkar och den kontext som tolkas
Informant	Deltagare i en studie som tillför information för forskaren genom intervju eller observation
Kategori	En grupp begrepp eller koder med liknande drag
Kod	Ett namn eller en identifierande term för en specifik del eller begrepp i data
Kodning	Data analyseras och delas in i delar som namnges
Kondensering	Ett textavsnitt förkortas och görs mer lätthanterligt, samtidigt som det centrala innehållet bevaras och inget väsentligt försvinner
Konstant jämförande (constant comparison)	Kvalitativ dataanalys inom grounded theory i vilken insamlad ny data hela tiden jämförs med den som redan samlats in
Kärnkategori (core category)	Ett integrerande koncept inom grounded theory som relaterar till alla andra kategorier som har utvecklats från data
Member check	Forskaren återkommer till studiedeltagarna för feedback för att säkerställa att beskrivningen och/eller tolkningen faktiskt visar på deras erfarenheter
Teoretiskt urval (theoretical sampling)	Ett urval som fortgår på basen av relevanta koncept som framkommer under studiens gång, och som guidas av den utvecklade teorin
Teori	En grupp av begrepp och teser som relaterar till varandra, eller en generell princip som förklarar ett fenomen, ibland presenterat i termer av en modell
Tillförlitlighet (dependability)	Avser om forskningen är oberoende forskaren och dennes perspektiv
Transferabilitet	En annan term för överförbarhet

Triangulering	Att kombinera olika forskningsansatser, datainsamlingsmetoder, forskare eller teoretiska perspektiv när ett fenomen studeras för att öka validiteten eller tillförlitligheten
Trovärdighet (credibility)	Trovärdigheten hos resultaten av en kvalitativ studie och i vilken utsträckning läsaren kan lita på forskningen och dess resultat
Validitet	I vilken utsträckning forskarens resultat reflekterar syftet med studien, representerar verkligheten och visar på integritet och kvalitet. Validitetsbegreppet är olikt det inom kvantitativa studier. Begrepp som "trovärdighet" och "autenticitet" är vanligare inom kvalitativ forskning
Överförbarhet	I vilken utsträckning resultaten av studien också gäller inom andra omgivningar och grupper. Inom kvalitativ forskning används ofta termen transferabilitet istället för generaliserbarhet

Referenser

1. Sundhedsstyrelsen MMT. Kontrolforløb for gynækologiske kræftpatienter – en medicinsk teknologivurdering., København: Medicinsk Teknologivurdering; 2009.
2. Bower E, Scambler S. The contributions of qualitative research towards dental public health practice. *Community Dent Oral Epidemiol* 2007;35:161-9.
3. Noblit GW, Hare RD. *Meta-ethnography: Synthesizing qualitative studies*. Beverly Hills, California, USA, Sage; 1988.
4. Centre for Reviews and Dissemination. *Systematic Reviews: CRD's guidance for undertaking reviews in health care*. University of York; 2008.
5. Kristensen F, Sigmund He. *Health Technology Assessment Handbook*. Copenhagen: Danish Centre for Health Technology Assessment, National Board of Health; 2007.
6. Larsson S. A pluralist view of generalization in qualitative research. *International Journal of Research & Method in Education* 2009;32:25-38.
7. Kuper A, Lingard L, Levinson W. Critically appraising qualitative research. *BMJ* 2008;337:a1035.
8. Malterud K. *Kvalitativa metoder i medicinsk forskning: en introduktion*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur; 2009.
9. Polit D, Beck C. *Essentials of nursing research. Appraising evidence for nursing practice*. 7th ed. Philadelphia, USA, Wolters Kluwer Health. Lippincott Williams & Wilkins; 2010.
10. Trulsson U, Engstrand P, Berggren U, Nannmark U, Brånemark P-I. Edentulousness and oral rehabilitation: experiences from the patient's perspective. *Eur J Oral Sci* 2002;110:417-424.
11. Ferguson KM. Exploring family environment characteristics and multiple abuse experiences among homeless youth. *J Interpers Violence* 2009;24:1875-91.
12. Granskär M, Höglund-Nielsen B. (red). *Tillämpad kvalitativ forskning inom hälso- och sjukvård*. Lund, Studentlitteratur; 2008.
13. Gannon M, Dowling M. Nurses' experience of loss on the death of older persons in long-term residential care: findings from an interpretative phenomenological study. *Int J Older People Nurs* 2012;7:243-52.
14. Avby G, Nilsen P, Abrandt Dahlgren M. Ways of understanding evidence-based practice in social work: a qualitative study. *Br J Soc Work* 2014;44:1366-83.
15. Rapport F. Exploring the beliefs and experiences of potential egg share donors. *J Adv Nurs* 2003;43:28-42.
16. Lauver LS. The Lived Experience of Foster Parents of Children With Special Needs Living in Rural Areas. *J Pediatr Nurs* 2010;25:289-98.

17. Holloway I. (ed). *Qualitative research in health care*. Maidenhead, Open University Press; 2005.
18. Gustafsson M, Kristensson J, Holst G, Willman A, Bohman D. Case managers for older persons with multi-morbidity and their everyday work – a focused ethnography. *BMC Health Serv Res* 2013;13:496.
19. Lislrud Smebye K, Kirkevold M. The influence of relationships on personhood in dementia care: a qualitative, hermeneutic study. *BMC Nurs* 2013;12:29.
20. Ellermann CR. Influences on the mental health of Children Placed in Foster Care. *Fam Community Health* 2007;30(2 Suppl):S23-32.
21. Fern E. Developing social work practice through engaging practitioners in action research. *Qual Soc Work* 2010;11:156-173.
22. Twigg RC. The unknown soldiers of foster care: foster care as loss for the foster parents' own children. *Smith Coll Stud Soc Work* 1994:297-312.
23. Patton M. *Qualitative research & evaluation methods*. 3 ed. London, SAGE; 2002.
24. Joanna Briggs Institute Reviewers' Manual. Adelaide, Australia: The Joanna Briggs Institute; 2008 edition.
25. Booth A. Formulating answerable questions. Ingår i Booth, A; Brice, A, (eds). *Evidence based practice for information professionals: a handbook*. London, UK, Facet Publishing; 2004.
26. Evans D. Database searches for qualitative research. *J Med Libr Assoc* 2002; 90:290-3.
27. Flemming K, Briggs M. Electronic searching to locate qualitative research: evaluation of three strategies. *J Adv Nurs* 2007;57:95-100.
28. Shaw R, Booth A, Sutton A, Miller T, Smith J, Young B, et al. Finding qualitative research: an evaluation of search strategies. *BMC Med Res Methodol* 2004;4:5.
29. Booth A. Chapter 3: Searching for studies In: Noyes J BA, Hannes K, Harden A, Harris J, Lewin S, Lockwood C, editor. *Supplementary guidance for inclusion of qualitative research in Cochrane systematic reviews of interventions: Cochrane Collaboration Qualitative Methods Group*; 2011 Version 1 (updated August 2011).
30. Pope C, Mays Nr. *Qualitative research in health care*. 3rd ed. London, UK, BMJ Books; 2006.
31. SBU. *Metoder för behandling av långvarig smärta*. En systematisk litteraturoversikt. Stockholm, Statens beredning för medicinsk utvärdering (SBU); 2006. SBU-rapport 177/1+2. Available from: <http://www.sbu.se/177>.
32. Willman A, Stoltz P, Bahtsevani C. *Evidensbaserad omvårdnad: en bro mellan forskning och klinisk verksamhet*. 3:dje uppl. Lund, Studentlitteratur; 2011.
33. Lincoln YS, Guba EG. *Naturalistic inquiry*. Beverly Hills, California, USA, Sage; 1985.
34. SBU. *Schizofreni – läkemedelsbehandling, patientens delaktighet och vårdens organisation*. En systematisk litteraturoversikt. Stockholm, Statens beredning för medicinsk utvärdering (SBU); 2012. SBU-rapport 2013. Available from: <http://www.sbu.se/213>.
35. Howell Major C, Savin-Baden M. *An introduction to qualitative research synthesis*. London, UK, Routledge publishing; 2010.
36. Timulak L. *Meta-analysis of qualitative studies: a tool for reviewing qualitative research findings in psychotherapy*. *Psychother Res* 2009;19:591-600.
37. SBU. *Fetalt alkoholsyndrom (FAS) och Fetala alkoholspektrumstörningar (FASD) – tillstånd och insatser: En systematisk översikt och utvärdering ur ett socialt, medicinskt, ekonomiskt och etiskt perspektiv*. Stockholm: Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU); 2016. SBU Utvärderar nr 258. Available from: <http://www.sbu.se/258>.

38. Lewin S, Glenton C, Munthe-Kaas H, Carlsen B, Colvin CJ, Gülmezoglu M. Using qualitative evidence in decision making for health and social interventions: An approach to assess confidence in findings from qualitative evidence syntheses (GRADE-CERQual). *PLoS Med* 2015;12:e1001895.
39. SBU. Tandförluster. En systematisk litteraturoversikt. Stockholm, Statens beredning för medicinsk utvärdering (SBU); 2010. SBU-rapport 204. Available from: <http://www.sbu.se/tandforluster>.
40. Corbin J, Strauss A. Basics of qualitative research: techniques and procedures for developing grounded theory. 3rd ed. Thousand Oaks, SAGE; 2008.
41. Winther Jørgensen M, Phillips L. Diskursanalys som teori och metod. Lund, Studentlitteratur; 2000.